

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ І ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ

УДК 37(061.23:316.42)

DOI 10.35423/2078-8142.2020.1.2.07

О. В. Подолякіна,
заступник директора з навчальної роботи,
Буришинський енергетичний коледж
Івано-Франківського національного технічного університету
нафти і газу
м. Буришин, Україна
e-mail: opodolyakina@mail.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4025-6743>

ОСВІТА ЯК НОВА ТЕМА ДОПОВІДЕЙ РИМСЬКОГО КЛУБУ

Статтю присвячено огляду становлення передумов звернення Римського клубу до теми освіти. Римський клуб давно набув авторитет у політичних та економічних колах. Однак, доволі тривалий час його доповіді мало використовували в освітньому процесі. Вочевидь, вважали їх надто гіпотетичними або децю політизованими. Зі свого боку, і Римський клуб не надто переймався питаннями освіти. Віднедавна ситуація почала радикально змінюватися: і освіта зацікавилася Римським клубом, і Римський клуб нарешті приділив спеціальну увагу темі освіти. Знаковою є публікація доповіді Лін Речел Андерсен «Bildung: Продовжуйте зростати» (2020), в якій автор протиставляє надмірному індивідуалізму і надмірній соціалізації альтернативу високого ступеня самостійності та соціальної інтеграції. Якщо у перших доповідях Римського клубу домінувала економічна, екологічна і політична проблематика, то поступово на перший план починає виходити проблематика цінностей, соціального капіталу як основи можливого сталого розвитку людства. Андерсен звертає увагу на освіту по-

данськи, яка корениться в освіті по-німецьки – Bildung – і тісно переплітається з нею. Bildung для Андерсен водночас і процес формування особистості, і результат цього процесу – коли особистість стає інтегральною складовою певної громади. Андерсен для цього приділяє увагу тому, як датчани перетворили Bildung на folk-bildung, тобто на загальнонаціональну освіту, виводить на перше місце роль громад в освіті.

Ключові слова: *освіта, Римський клуб, цінності, Bildung, громади, відповідальність.*

Всесвітньо відомий Римський клуб як неформальне об'єднання науковців, що здійснюють перспективні прогнози розвитку людства, давно набув авторитет у політичних та економічних колах. Однак доволі тривалий час ці доповіді мало використовували в освітньому процесі. Вочевидь, вважали їх надто гіпотетичними або дещо політизованими. Зі свого боку, і Римський клуб не надто переймався питаннями освіти. Віднедавна ситуація почала радикально змінюватися: і освіта зацікавилася Римським клубом, і Римський клуб, нарешті, приділив спеціальну увагу темі освіти. Так, на офіційному сайті цієї організації за 2020 р. наразі представлено одну доповідь – працю данської дослідниці Лін Речел Андерсен «Bildung: Продовжуйте зростати», присвячену європейському і власне данському досвіду надання такої освіти, яка упереджувала б появу більшості проблем, від яких застерігає вже більш, ніж півстоліття, Римський клуб.

У передмові «Людство на роздоріжжі» до своєї книги Андерсен зауважує: «Поки ми створювали технології та економічну інфраструктуру, що з'єднують нас по всьому світу, ми забули модернізувати своє розуміння, свою свідомість, почуття відповідальності та совість; наш дух. Ми забули вивчати, вчитися та навчати всіх того, що лежить в основі та авангарді людських знань. Ми забули думати, і ми забули зрозуміти себе як пов'язані по всьому світу і як захистити життя. Ми також забули бачити себе частиною природи і прислухатися до духовних традицій, які, по-різному, говорять нам, щоб ми ставилися до ресурсів Землі смиренно і з повагою. Ми були поганими управителями Землі, яку ми успадкували; ми погані садівники» [7, с. 12]. У цій книзі Андерсен звертається на початку

до різних релігій, духовних авторитетів для визначення сенсу життя особистості і цілей і цінностей суспільного розвитку – ще більше, ніж у останніх своїх працях Ернст фон Вайцзекер [10]. Чи є це відмовою від авторитету науки? Не зовсім так. Точніше – це визнання того, що авторитет науки не може бути винятковим. Але авторка звертається у своїй книзі не так до релігії, як до традиції, до духовних авторитетів – до того ж не безпосередньо, а через їхнє залучення до освіти. Освіта – ось новий орієнтир для Римського клубу, але не будь-яка освіта, а така, що засвоїла уроки поразок і здобутків сучасної науки.

Пані Андерсен звертається до необхідності спочатку з'ясувати цінності, на яких можливий успіх і стабільний добробут сучасного суспільства, і саме для цього звертається до освіти як сфери, де ці цінності можна прищеплювати новим поколінням. «Достатні знання, щоб зрозуміти ваші обставини, емоційна зрілість для того, щоб діяти належним чином у часі, і розвиток культури, щоб висловити, як і чому – все зведене разом одним німецьким словом: Bildung. Для вирішення екзистенційних криз, з якими ми стикаємося як вид, таких як кліматичні зміни, масове вимирання видів, сервільний капіталізм, штучний інтелект (ШІ), тероризм, зростаюча нерівність та фінансовий крах – і пандемії, такі як COVID-19 – нам потрібна Bildung, і нам вона потрібна в масових масштабах і швидко» [7, с. 12].

Як бачимо з цієї розгорнутої цитати, освіту по-данськи, власне Bildung, Андерсен вважає мало не панацеєю. Раніше вважали, що освіта є чудовим інструментом, але надто вже довго чекати, поки він почне діяти. Політики міряють майбутнє термінами чергових виборів, або у гіршому випадку – тривалістю життя диктаторів. І те, і інше, зазвичай, дещо менше за соціологічну тривалість життя одного покоління – 20–25 років. А для того, щоб освіта змінила суспільство, потрібне життя щонайменше двох соціологічних поколінь – років 40–50. Пам'ятаємо, що Мойсей водив євреїв 40 років по пустелі, щоб вони забули, що були в Єгипті рабами. Але нарешті і сучасне суспільство з його прагненням швидких змін зрозуміло, що деякі зміни не можуть стати швидкими ніколи. В усякому разі, Римському клубу також знадобилося півстоліття,

щоб визнати пріоритетність освіти у підготовці перспективних суспільних змін.

Цей шлях був тривалим, але не випадковим. Можна простежити певну логіку, як Римський клуб ішов до теми освіти – від аналізу екологічної кризи і виходу на гуманістичні цінності, через критику споживацької економіки і вихід на тему солідарної відповідальності за майбутнє і до побудови планів економічних і соціальних змін не на 50 років вперед, а вже на найближчі роки.

Як свідчить В. І. Власов, «як і до Гельсінської Декларації, так і після неї на своїх засіданнях Клуб щоразу приймав Декларації відповідно до тих проблем, що обговорювалися. Так, наприкінці жовтня 2009 р. при обговоренні проблем клімату, енергетики та економічного зростання понад 700 учасників зустрічі прийняли Амстердамську декларацію, в якій Римський клуб закликав до негайних дій для запобігання зростаючій загрози катастрофічної зміни клімату. Клуб наголосив на необхідності знайти нові шляхи розвитку світу при вирішенні пов'язаних завдань у галузі навколишнього середовища, глобального розвитку та реструктуризації економіки на шляху до сталого розвитку, а також на тому, що відповідальність за використання енергії та ресурсів, за навколишнє середовище та соціальну інтеграцію – це не просто витрати економіки, це інвестиції у майбутнє людства. На даний час існує виняткова можливість для держав, бізнесу, громадянського суспільства та окремих осіб об'єднатися у спільних зусиллях, необхідних для вирішення глобальних проблем сьогодення – зміна клімату, зростаюча бідність, втрата біорізноманіття та зникнення видів, виснаження ресурсів, енергетична безпека, деградація середовища, безліч екологічних аварій, зростаюча нестача продовольства та води і, за суттю, крах глобальної фінансової системи. Все це значною мірою пов'язано з тією ж основною причиною: нашою марнотратною моделлю споживання, нашими неефективними і марнотратними виробничими системами» [4, с. 270].

Таким чином, вже на кінець 2000-х років Римський клуб сформував основні передумови для переходу до освітньої проблематики [2], однак лише пандемія ковід-19 стала тригерним механізмом, який стартував такий перехід. «Римський клуб наполегливо

закликає уряди прийняти угоду щодо змін клімату, що сприятиме енергетичній та економічній безпеці, реагуватиме на зростаючу актуальність ризику катастрофічної зміни клімату. Цілями узгоджених міжнародних дій щодо клімату повинні бути: прийняти на Конференції ООН з питань клімату в Копенгагені юридично обов'язкові угоди, спрямовані на досягнення стабільного клімату з концентрації CO₂ в атмосфері не більше 350 мг/кг. Це першою чергою вимагає дій з боку промислово розвинутих країн у поєднанні з підвищенням енергоефективності та запобігання зміні клімату в усіх країнах. Римський клуб закликав також людей та громади у всьому світі до об'єднання своїх зусиль на досягненні сталого майбутнього» [4, с. 270–271].

Але в основі освітнього інтересу слід все ж передусім вбачати головну ідею Римського клубу – ідею сталого розвитку. Цю ідею як ключову для себе Римський клуб зафіксував через 20 років після публікації першої доповіді: багато що змінилося, але головна настанова – уникати різких ривків у будь-який бік – не лише збереглася, а й здобула свою ім'я: «сталій розвиток» (у деяких українських перекладах навіть більш точно – стійкий: *sustainable development*) Донелла Медоуз із співавторами вже не просто позначає «Межі зростання», за якими починається не просто стагнація і занепад, а крах людства, але у новій доповіді «За межами: глобальна катастрофа чи стале майбутнє» [6] показує, що обмежені ресурси ще можна майже безмежно використовувати, якщо робити це з розумом, ефективно. За свідченням В. І. Власова, у цій праці автори «знову зазначили, що темпи використання багатьох природних ресурсів і забруднення навколишнього природного середовища вже перевищують допустимі межі. Тому потрібно значно зменшити використання природних ресурсів і забруднення середовища, оскільки може відбутися неконтрольоване скорочення виробництва продуктів харчування, споживання енергії та агропромислового виробництва (зазначимо, що за роки після оприлюднення цього прогнозу його песимістичні висновки не виправдалися)» [4, с. 288].

На той час припускали, що таке скорочення не є обов'язковим, але за умови доволі радикальних превентивних заходів: якщо людство перейде до практики зменшення чисельності

населення і рівня матеріального споживання при суттєвому зростанні ефективності використання ресурсів [6]. Вочевидь, людство ніколи не було і не буде готове до такого добровільного самообмеження – в усякому разі усі заходи у цьому напрямі виявлялися досі нетривалими і частковими. Припускати ж якісь недемократичні засоби досягнення суворої дисципліни у сфері економіки і екології автори Римського клубу не могли. Усе це породило певну кризу самої ідеї Римського клубу: він здавався у кращому разі Касандрою, яка передрікає невідворотні лиха. А як відомо, Касандру слухати ніхто не хоче, на жаль.

Утім, попри деяку втрату суспільного інтересу до ідей Римського клубу у 80-ті роки, політики і вчені не відступали – натоість справу Римського клубу підхопили десятки державних і недержавних організацій майже по всьому світу, значно розширилося коло установ, які почали займатися моделюванням глобальних проблем, тобто прогнозом розвитку людства з використанням методів системного аналізу. Це Інститут світових ресурсів, США, Вашингтон; Інститут навколишнього природного середовища, Швеція, Стокгольм; Міжнародний інститут технології та управління, Світовий банк; наукові підрозділи ЮНКТАД та ООН; Інститут світового спостереження, США, Вашингтон, Міжнародний інститут прикладного системного аналізу, Відень, Австрія, в якому розробляються методологічні основи аналізу глобальних проблем, що використовуються для оцінки глобальних змін навколишнього природного середовища, економіки і народонаселення [8].

Керівник досліджень і президент цього інституту Еморі Ловінз у співавторстві з президентом Вуппертальського інституту клімату, навколишнього природного середовища та енергії Ернстом фон Вайцекером та соціологією і політологією Хантер Ловінз (розлучилася з Еморі Ловінзом у 1999 р.) підготували у 1997 р. доповідь Римському клубу «Фактор чотири. Подвоєння багатства, подвійна економія ресурсів». Це видання є значною мірою результатом роботи інституту, який заснувало тоді ще подружжя Ловінз – Інституту Рокі Маунтін, «незалежного від уряду, політичних партій, ідеологічних і релігійних рухів, який займається дослідженнями, а головне – поширенням своїх знань щодо ефективного

використання природних ресурсів, екологічної безпеки, економічного розвитку» .

У передмові до російського видання чітко вказана зміна акцентів: «З часу промислової революції прогрес означав збільшення продуктивності *праці*. «Фактор чотири» пропонує новий підхід до прогресу, висуваючи на чільне місце збільшення продуктивності *ресурсів*. Як стверджують автори, ми можемо жити в два рази краще і водночас витратити в два рази менше ресурсів, що необхідно для сталого розвитку людства в майбутньому» [5, с. 5].

Назва книги передає робочу гіпотезу, яка лягла в основу доповіді: вже наявні і знаходяться у розпорядженні у розвинених країнах світу технології, які використовувати доступні людству природні ресурси в чотири рази ефективніше. Головна хиба нинішньої економіки полягає у надмірному, надто витратному і неефективному споживанні цих ресурсів. Відповідно, автори у цьому огляді пропонують не шукати нові ресурси, а ефективніше використовувати наявні. На користь цього вони формулюють сім аргументів. Нижче наводимо їхній стислий переказ.

Жити краще за рахунок більш ефективного використання ресурсів: застосування ефективних систем освітлення, більш тривалого збереження продуктів, розробка і впровадження більш ефективного транспорту, випуск якісної продукції на більш ефективних виробництвах, вирощування більш ефективно вирощеної аграрної продукції;

Менше забруднювати і виснажувати землю, воду і повітря: при використанні ефективних методів боротьби із забрудненням навколишнього природного середовища, ефективному використанні енергії, запровадженні високопродуктивного сільського господарства та належному вирощуванні лісів, а не їхньому нищенні людство могло б позбутися до 90% екологічних проблем сьогодення – причому навіть із прибутком;

Отримувати прибуток двічі: за рахунок зменшення витрат при ефективному використанні ресурсів у виробництві і за рахунок уникнення витрат на їх майбутнє очищення, якщо забруднення не відбуватиметься;

Виходити на ринки і залучати підприємців, приваблюючи їх можливістю мати додаткові прибутки за рахунок ефективного ви-

користання ресурсів, а це створює нові підвалини для саморегуляції ринку, а не зовнішньому і примусовому його обмеженню;

Примножувати використання дефіцитного капіталу за рахунок того, що завдяки запобіганню втрат при використанні ефективних технологій вивільнені гроші можна вкладати у вирішення інших проблем (особливо для країн третього світу), зокрема завдань стратегічного розвитку;

Підвищувати безпеку внаслідок зниження ризиків міжнародних конфліктів у боротьбі за ресурси, а також зменшення при цьому витрат на збройні сили, зокрема використання зеленої, а не ядерної енергетики матиме непрямим своїм наслідком обмеження поширення ядерних технологій по землі;

Бути справедливим і мати більше робочих місць за принципом, що підприємства повинні позбуватися не від своїх робітників, а від непродуктивних кіловат-годин, тонн і літрів: зробити це варто за рахунок зменшення податків на робітників і збільшенню – на використання ресурсів [1, с. 26–28].

Автори доповіді все ж були реалістами і попереджали, що надмірне споживання може випередити революцію в ефективності використання ресурсів. Таке може траплятися навіть за найрозвиненіших технологій – адже людство безмежне у своїх бажаннях і жаданнях. Більш цікавою є висловлена ще у ті часи – у 1993 році – ідея про те, що ВВП відображає не добробут, а лише обіг товарів і капіталів, що піддаються оцінці у грошовому вираженні. Таким чином, головне у сучасній економіці – не товари, а технології, головним багатством є не матеріальні статки, а інтелектуальна власність, знання, а не речі. Це створило ще одну важливу передумову спеціального звернення до теми освіти, яке відбулося у Римському клубі лише через майже 30 років.

Ще із середини 2000-х років учасники Римського клубу стали дедалі частіше робити не лише довготривалі, а й порівняно короткотермінові прогнози і відповідно – плани розвитку, адже сучасне суспільство стало надто динамічним і мінливим, тож про нього вже не можна говорити у термінах довготривалої сталості, як це було раніше. Наприклад, у 2008 р. Римський клуб запропонував трирічну програму «Новий шлях до світового розвитку» («A New

Path for World Development»), в якій акцент зроблено на взаємопов'язаних «кластерах»:

1. *Зовнішнє середовище і ресурси.* Цей кластер пов'язаний зі змінами клімату, видобутком нафти, екосистемами і водою.

2. *Глобалізація.* Кластер пов'язаний зі здоров'ям і прибутком, демографічними змінами, робочими місцями, торгівлею та фінансами.

3. *Розвиток світу.* Кластер сталого розвитку, зростання населення, злиденності, стресу навколишнього природного середовища, виробництва продовольства, здоров'я.

4. *Соціальні трансформації.* Кластер соціальних змін, гендерної рівності, етики, релігії, духовності, культури, ідентифікації і поведінки.

5. *Мир і безпека.* Кластер права, демократії, керованості, солідарності, безпеки і миру [9, с. 2].

Усі ці акценти чим далі, тим більше нагадують не політичні гасла і пріоритети, і навіть не завдання стратегічного менеджменту, а певні дидактичні настанови. В. І. Власов зауважує, що «у цілому, слід зазначити, що з початку діяльності Римського клубу її оцінка та коментарі щодо окремих доповідей надані у численних публікаціях, в яких зазначається велика роль Клубу у піднятті до світового рівня глобальних проблем, які вимагають вироблення сьогодні, невідкладно, збільшення кількості керівників усіх рівнів, політиків, учених, які розуміють ці проблеми і намагаються їх подолати» [4, с. 292]. Але у світлі праці Лін Речел Андерсен, яку зараз коротко охарактеризуємо, більш актуально нині говорити про необхідність збільшення кількості вчителів і професорів, «які розуміють ці проблеми і намагаються їх подолати».

Передусім за масштабом охоплення слід ціннісно, методологічно та змістовно переорієнтувати базову освіту та її працівників. Другою за обсягом, але, можливо, навіть першою за значущістю є вища освіта – адже вона готує суспільні еліти. Також для цього необхідно проводити постійні заходи у режимі освіти дорослих, адже базова освіта керівників дає можливість суттєво і достатньо підвищити їхню компетентність у питаннях управління суспільними процесами у світлі нових перспектив розвитку людства завдяки короткотерміновим навчальним програмам. Доповіді Римського

клубу дають вже добре підготовлений і достатньо експериментально перевірений і науково доведений матеріал, що значно зменшує для тих, хто його опанує, необхідність витрат часу і висуває значно більш доступні вимоги до рівня їхньої попередньої освітньої підготовки. Цей матеріал розкриває передусім спільні для всього людства проблеми, що дає підстави говорити не лише про глобалізацію знань, а й про те, що саме ці знання стають універсальною складовою сучасної освіти, і освіти дорослих, передусім.

Звернувшись до праці Андерсен бачимо її прагнення поєднати властивий Заходу індивідуалізм із властивим Сходу колективізмом. Для цього вона прямо критикує західний стиль життя і західну модель освіти: «У деяких аспектах ці самотність і відстороненість від інших, від культури, від спільної моралі, норм та емоцій – це те, що ми створили самі для себе, для наших суспільств та наших освітніх систем на постмодерністському Заході» [7, с. 19]. На її думку, «... ми повинні бачити себе як особистостей, що мають самостійність, і водночас як істот, які є невід'ємною частиною і вбудованими у щось більше, будь то сім'я, громада, країна чи земля куля в цілому. Те, що ми є невід'ємною частиною спільноти чи системи, означає, що, хоча ми можемо відчувати, що ми не маємо контролю, ми все-таки сприяємо тому, щоб бути громадою чи системою. Без нашого існування громада чи система були б іншими. Може, зовсім ненабагато, але все ж іншими. Це подвійне існування, і як автономних істот, і яке частини цілого, може бути слабшим або сильнішим. Ми можемо настільки бракувати самостійності, що єдиним справді індивідуальним аспектом нашого життя залишаться наші тілесні функції; це стан новонародженого, але це також доля ув'язненого концтабору. Відсторонення від інших може означати, що ми не є невід'ємною частиною жодної родини чи громади. Якщо це позбавлення трапляється в ранньому дитинстві, мало хто розвивається належним чином. Пізніше ми можемо настільки бракувати зв'язку з іншими, що у нас взагалі немає жодних значущих чи справжніх стосунків; можна бути настільки емоційно, культурно та морально відстороненими від інших, що ми впадаємо у відчай. Це може статися через трагічну особисту втрату, але це може бути і доля особистості в концтаборі чи авторитарній систе-

мі, де не допускаються ніякі особисті стосунки чи самостійність. За цих обставин існування не є ні автономним, ні цілісним для людського життя; це скоріше відсутність обох» [7, с. 18].

Бажаною Андерсен вважає альтернативу високого ступеня самостійності та соціальної інтеграції. Де ж знайти таке поєднання індивідуалізму і солідарності? Данська дослідниця знаходить його передусім у школі: «Виховання, школи, громади та товариства, які розвивають те, що є унікальним для кожної дитини, створюють міцні соціальні зв'язки, а також сприяють незалежності та зв'язку як з людьми, культурою, так і з суспільством, створюють особистісні риси для значного зростання» [7, с. 19]. Невід'ємною складовою шкільної освіти, за Андерсен, має стати «розвивати моральні і етичні основи і здатність говорити за себе і від імені інших, пізнавати своє «місце» в історії та відчувати закоріненість у колективній подорожі нашою країною та людством» [7, с. 19]. Усе це вона знаходить в освіті по-данськи, яка корениться в освіті по-німецьки – Bildung, тісно переплітається з нею. Bildung для Андерсен водночас і процес формування особистості, і результат цього процесу – коли особистість стає інтегральною складовою певної громади. Андерсен для цього приділяє увагу тому, як датчани перетворили Bildung на folk-bildung, тобто на загальнонаціональну освіту, у 1800-х роках і заклали основу успіху північних країн. Більше того, для неї така загальнонаціональна освіта має стати предметом спільного політичного зусилля в усіх країнах, які хочуть бути успішними зараз і у ближчому майбутньому: «Коли було написано ці рядки, було ще рано говорити, що буде навіть короткотерміновий результат вірусу COVID-19 та коли завершиться карантин, але одне вже засвоєно такий урок: коли уряди справді хочуть чогось, вони можуть знайти гроші, щоб заплатити за це. Загальнонаціональна освіта може бути найкращим способом відновити наше суспільство та його економіку після пандемії» [7, с. 20].

Таким чином, можна впевнено простежити, як викристалізується освітня проблематика у дослідженнях Римського клубу. Належні зміни в освіті не лише є невід'ємною складовою роботи Римського клубу щодо вироблення орієнтирів для досягнення людством стандартів сталого розвитку, а й поступово виходять на центральне місце у останніх доповідях цієї організації. Освіта є

одним із пріоритетних напрямів роботи, коли йдеться не лише про стратегічне планування і підготовку до прогнозованих соціальних змін, а й про осмислену і стабільну політику людства в екологічній сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вайцеккер Э., Ловинс Э., Ловинс Л. Фактор четыре. Затрат – половина, отдача двойная. Новый доклад Римскому клубу / пер. с нем. А. П. Заварницына и В. Д. Новикова; ред. академика Г. А. Месяца. Москва : Academia, 2000.

2. Вайцеккер Э., Харгроуз К., Смит М. и др. Фактор пять. Формула устойчивого роста: Доклад Римскому клубу. Москва : АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2013.

3. Вебер А. Б. Экологическая политика: опыт измерения эффективности и цели устойчивого развития. *Социологическая наука и социальная практика*. 2016. Том. 4. № 3. С. 23–37.

4. Власов В. І. Глобалістика: історія, теорія: у 2-х т. Т. 1. Історичні перспективи науки глобалістики. Вінниця : Нілан-Лтд, 2012.

5. Месяц Г. А. От редактора перевода. Фактор четыре: затрат – половина, отдача – двойная. Новый доклад Римскому Клубу / пер. А. П. Заварницына, В. О. Новикова; ред. Г. А. Месяца. Москва : Academia, 2000. С. 4–8.

6. Мидоуз Д., Мидоуз Д., Рандерс Й. За пределами допустимого: глобальная катастрофа или стабильное будущее? *Новая постиндустриальная волна на Западе* / ред. В. Иноземцева. Москва : Academia, 1999. С. 572–595.

7. Andersen L. R. *Bildung: Keep Growing*. Nordic Bildung, 2020.

8. Bello W. U.S. Foreign Policy? Donald Trump.(How the CIA, bad trade deals, and wanton military intervention caused the social crises that gave us the Donald). *Foreign Policy In Focus*, January 6, 2016. URL: <http://fpif.org/ultimate-blowback-u-s-foreign-policy-donald-trump>

9. *Club of Rome Programme «A New Path for World Development»*. URL: https://roomaklubi.files.wordpress.com/2015/10/cor_flyer-2009-program.pdf

10. Weizsäcker Ernst Ulrich von; Wijkman, Anders. *Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. A Report to the Club of Rome*. Springer Science+Business Media LLC, 2018.

REFERENCES

- Weizsäcker, Ernst Ulrich von; Lovins, Amory B.; Lovins, L. Hunter (2000). *Factor Four. Doubling Wealth, Halving Resource Use*. Moscow: Academia [In Russian].
- Weizsäcker, Ernst Ulrich von; Hargroves, Charlie; Smith, Michael et al. (2013). *Factor Five: Transforming the Global Economy through 80% Improvements in Resource Productivity*. Moscow: AST-PRESS; KNIGA [In Russian].
- Weber, A. B. (2016). Environmental Policy: Experience In Measuring Efficiency And Sustainable Development Goals. *Sociological Science and Social Practice. V. 4. № 3*, 23-37.
- Vlasov, V. I. (2012). *Globalistics: History, Theory: in 2 volumes Vol.1. Historical Perspectives of the Science of Global Studies*. Vinnitsia: Nilan-Ltd.
- Mesiats, G. A. (2000). From The Translation Editor. *Factor Four. Doubling Wealth, Halving Resource Use*. Moscow: Academia, 4-8.
- Meadows, Donella, Meadows, Dennis, Randers, Jorgen. (1999). Beyond The Limits To Growth: Global Catastrophe Or Stable Future? *New Post-Industrial Wave In The West: / V. Inozemtsev (ed.)*. Moscow: Academia, 572-595.
- Andersen, Lene Rachel. (2020). *Bildung: Keep Growing*. Nordic Bildung, 171 p.
- Bello W. (2016). U.S. Foreign Policy? Donald Trump.(How the CIA, bad trade deals, and wanton military intervention caused the social crises that gave us the Donald). *Foreign Policy In Focus*, January 6, 2016. Retrieved from <http://fpif.org/ultimate-blowback-u-s-foreign-policy-donald-trump>
- Club of Rome Programme „A New Path for World Development”* Retrieved from https://roomaklubi.files.wordpress.com/2015/10/cor_flyer-2009-program.pdf
- Weizsäcker, Ernst Ulrich von; Wijkman, Anders. (2018). *Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. A Report to the Club of Rome*. Springer Science+Business Media LLC, 220 p.

Olga Podoliakina

Curriculum Assistant Director Burshtyn College of Power Engineering of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas; Burshtyn, Ukraine; e-mail: opodolyakina@mail.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4025-6743>

Education as a new topic of reports of the Club of Rome

Abstract

The article is devoted to the review of the formation of the preconditions of the Club of Rome's appeal to the topic of education. The Club of Rome has long gained prestige in political and economic circles. However, for a long time Club's reports were little used in the educational process. Apparently, they were considered too hypothetical or somewhat politicized. For its part, the Club of Rome did not care too much about education. Recently, the situation has begun to change radically: education has become interested in the Club of Rome, and the Club of Rome has finally paid special attention to education. The publication of Lene Rachel Andersen's report "Bildung: Keep Growing" (2020) is significant, in which the author opposes excessive individualism and excessive socialization as an alternative to a high degree of independence and social integration. Andersen addresses the need to identify first the values on which the success and stable well-being of modern society is possible, and it is for this that she turns to education as an area where these values can be instilled in the new generation. If the first reports of the Club of Rome there were dominated by the economic, environmental and political issues, then gradually by the issue of values, social capital as the basis of possible sustainable development of mankind begins to come to the fore. By the end of the 2000s, the Club of Rome had formed the basic preconditions for the transition to educational issues, but only the covid-19 pandemic became the trigger mechanism that started such a transition. Andersen draws attention to education in Danish way, which is rooted in education in German way – Bildung – and is closely intertwined with it. Bildung for Andresen is both a process of personality formation and the result of this process – when the individual becomes an integral part of a community. To this end, Andersen focuses on how the Danes have transformed Bildung into folk-bildung, ie national education, and puts the role of communities in education first. First of all, according to the scale of coverage it should be reoriented basic education and its employees in terms of values, methodology and content. The second in scope, but perhaps even the first

in importance, is higher education – because it prepares social elites. It is also necessary to take constant measures in the regime of adult education, because the basic education of leaders allows to significantly and sufficiently increases their competence in managing social processes in light of new prospects for human development through short-term training programs.

Keywords: *education, Club of Rome, values, Bildung, communities, responsibility.*